

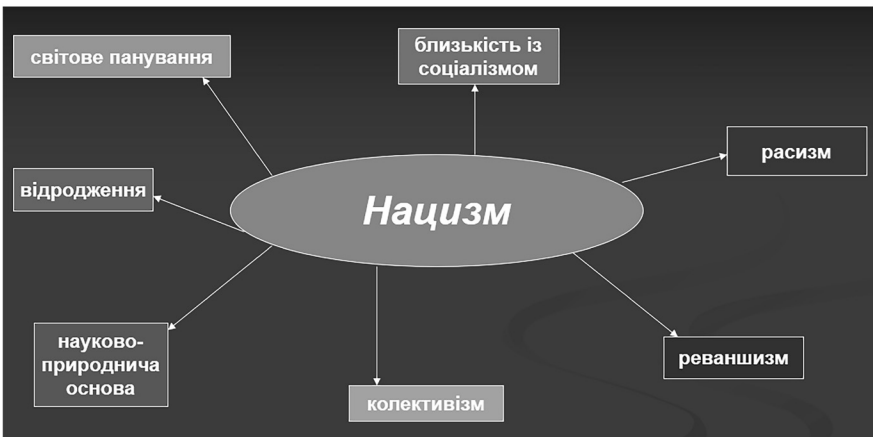
Який вплив справили фашизм і нацизм на політику Росії та України?

В Давньому Римі ліктори консулів і диктатора мали в'язки різок шмагати злочинців і сокирку карати на горло. Ці «фасції» є символом згуртованості (на гербі Франції), бо легко зламати один прут, а не всі. Рух «фаши» захищав селян Італії проти мафії латифундистів. Назву використав колишній редактор газети «Аванті» Муссоліні (батько-анархіст назвав його Беніто в пам'ять президента Мексики Хуаресе, що переміг європейських інтервентів). Муссоліні порвав з Соціалістичною партією, бо прагнув вступу Італії до Світової війни. Справив вплив і поет-декадент Габріеле д'Анунціо (чий вірші переклала Леся Українка), який зі своїми легіонерами намагався створити піратську «республіку Фіуме» (Рієка в Хорватії) з корпоративним ладом і завадити анексії міста Югославією.

Муссоліні формував чорносорочечників (у русі Рісорджименто за злуку Італії Джузеппе Гарібальді очолив патріотів у червоних сорочках), які картали корупцію і «походом на Рим» спонукали короля призначити Муссоліні головою уряду 1922 р. Фашисти безкарно вбили секретаря Соцпартії Джакомо Маттеотті та вдосконалили пропаганду (яка без доказів, чому вождь має рацію, торочила слово «дуче»). Радянський Союз критикував терор фашистів, та уклав вигідний Договір про дружбу з Італією 1924 р. Незважаючи на тероризм, Захід схвалив антикомуністичну демагогію. Британські консерватори вбачали там противагу руйнівному більшовизмові. Діяч УНР і Організації українських націоналістів (ОУН), науковець Євген Онацький в Італії спілкувався з політиками і відрізняв фашизм державної нації від націоналізму українців, які виборюють державу.

Сталін звав нациста Гітлера фашистом, аби приховати соціалізм у назві Націонал-соціалістичної партії німецьких робітників. Група NSDAP (National-Socialistische Deutsche Arbeiter Partei) після світової війни виникла в Чеських Землях і прилучилася до однойменної організації в Баварії. Після дезінтеграції Австро-Угорщини Чехословаччина за ухвалою Паризької конференції одержала кордони давніх Королівства Чехії (Богемії), маркграфства Моравії та князівства Сілезії. Словаччини до ХХ ст. не було; визначали етнічні та стратегічні засади розмежування. В Чехії та Моравії прикордонні утвори німців (Deutschböhmen, Deutschsüdmähren, Böhmerwaldgau, Sudetenland) тяжіли до «Німецької Австрії» та злуки з Німеччиною. Антанта заборонила Аншлюс, і чеські вояки майже без опору придушили сепаратизм, а німці одержали всі права меншини в ЧСР.

Підбурювана з Радянської Росії хвиля революцій в Європі 1917–1923 р. впухла після повстань комуністів Гамбургу і Болгарії. «Півний путч» нацистів у Мюнхені проти Веймарської (за містом ухвалення конституції) республіки зазнав поразки, і посіпаки Гітлера, ув'язнені в комфортному замку, написали «Mein Kampf», де висунули «расову теорію» про «творців, носіїв і руйнівників» (Kulturmacher, Kulturtraeger, Kulturbrecher), звали себе арійцями, нордичною

Ідеологія сучасного «рашизму», на думку більшості дослідників, формувалася за участі низки російських інтелектуалів і публіцистів

расою панів, прирекли євреїв і ромів на смерть, а інші народи на поневолення. Критика Версальської системи знайшла відгук між зuboжілих німців. Велика Депресія 1929–1933 р. загострила кризу, а допомога Рейхсверу і фінансистів зробила Гітлера рейхсканцлером. Як реакція на більшовизм, нацизм сполучив терор і демагогію. Фанатизм відрізняв його від авторитаризму регента-адмірала Горті в Угорщині, каудильйо Франка в Іспанії, маршала Пілсудського в Польщі, «кондукатора» Антонеску в Румунії та інших диктаторів міжвоєнної доби.

Нацисти вчилися майстерності маніпуляції масовою свідомістю з трьох джерел: британська пропаганда проти Німеччини в світовій війні, американська комерційна реклама і московська пропаганда Комінтерну. Між різновидами тоталітаризму є чимало схожості. Рейхсміністр пропаганди Гебельс замолоду гадав вступати до Комуністичної партії. Міністр закордонних справ Рібентроп писав, що на переговорах у Москві почувався, наче між товаришами по партії. Навіть антисемітизм, начебто неможливий в СРСР через інтернаціоналістичну ідеологію і численних євреїв у владі, дався взнаки після Другої Світової війни. В останні десятиріччя Радянський Союз впровадив відверті дискримінаційні обмеження на доступ євреїв до вищої освіти і кар'єри.

Українські націоналісти контактували з німецькою розвідкою від часів кволої веймарської демократії, але не поділяли антисемітизму (деякі одружені з єврейками) нацистів і расових забобонів Третього Рейху. Терористичні замаху ОУН завдавали шкоди польській, німецькій і радянській владі. Українці зазнали репресій в Німеччині та Радянському Союзі, а керівники ОУН Андрій Мельник і Степан Бандера були ув'язнені в таборі Заксенхаузен майже до кінця Світової війни і випущені тоді, коли Червона Армія відновила владу Москви в Україні, а відчайдушна боротьба повстанців перестала становити загрозу німцям, проте дошкуляла Москві. Ця конфронтація коштувала багатьох життів, і розглядати її треба з урахуванням обстановки наприкінці світової та під час Холодної війни.

Бібліографія

Липовецький С. Рашизм як одне з облич фашизму. 14 ознак фашизму від Умберто Еко, які можна застосувати до сучасної Росії. URL: <https://texty.org.ua/articles/106752/rashizm-yak-odne-z-oblych-fashyzmu-14-oznak-fashyzmu-vid-umberto-eko-mozhna-zastosuvaty-do-suchasnoyi-rosiyi/>

Лозовий В. Яворська Г. «Денацифікація» України в російській пропагандистській війні. НДСД. 28.05.22

Максим Шевердін. Фашизм в Росії сьогодні. URL: [TEXTY.ORG.UA](https://texty.org.ua)

Міщенко М. Духовна еволюція симпатиків Росії: від радянської ностальгії до російського нацизму. *Разумков Центр*. 2022. 13 липня. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/dukhovna-evoliutsiia-sympatykiv-rosii-vid-radianskoi-nostalgii-do-rosiiskogo-natsyzmu>

Морфінов С. «Рашизм»: історія «російського фашизму» від теорії Дугіна до ідеології. «Брата-2» для BBC News Україна. 1.10.2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63072100>

Редько Д. Фашизм з російським акцентом. Укрінформ 20.02.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3674021-fasizm-z-rosijskim-akcentom.html>

Михайло КІРСЕНКО